

BOSNA I HERCEGOVINA

Ekonomске slobode u Bosni i Hercegovini u 2012. godini

Federalni zavod za programiranje razvoja
Sarajevo, septembar 2012. godine

SADRŽAJ

UVOD	3
MJERENJE EKONOMSKIH SLOBODA.....	4
Sloboda poslovanja	5
Sloboda trgovine	5
Fiskalna sloboda.....	6
Rashodi vladinog sektora	6
Monetarna sloboda	6
Sloboda investiranja.....	7
Finansijska sloboda	7
Prava vlasništva.....	7
Odsustvo korupcije	8
Sloboda rada i kretanja radne snage	8
BOSNA I HERCEGOVINA – INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA 2012. GODINA	9
DESET EKONOMSKIH SLOBODA BOSNE I HERCEGOVINE	12
BOSNA I HERCEGOVINA I ZEMLJE OKRUŽENJA.....	15

UVOD

U ekonomski slobodnom društvu, svaki pojedinac upravlja rezultatima vlastitog rada i svojim inicijativama. Pojedinci imaju pravo da sami odlučuju gdje će živjeti i raditi. Oni imaju pravo na vlasništvo nad sredstvima rada i izbor kako s njima raspolagati. U takvom društvu, pojedinci mogu uspjeti ili ne uspjeti zavisno od svojih individualnih napora i sposobnosti. Institucije društva ne vrše diskriminaciju u korist pojedinaca na osnovu rase, etničke pripadnosti, pola, klase, porodičnih veza, ili bilo kojih drugih faktora. Transparentnost i otvorenost neophodni su uslovi za donošenje odluka vladinog sektora kao i za proces rada. Moć ekonomskog odlučivanja zasniva se na slobodnom i otvorenom tržišnom natjecanju. Rasprava o ekonomskim slobodama ima za cilj razmatranje odnosa između pojedinca i države pri čemu državne aktivnosti ili kontrole koje ometaju samostalnost pojedinaca ograničavaju ekonomske slobode.

Cilj ekonomske slobode nije jednostavno nepostojanje državne prisile ili ograničenja, nego stvaranje i održavanje osjećaja slobode za sve. Kada pojedinci uživaju blagodati ekonomske slobode, oni ipak imaju obavezu poštovati ekonomska prava i slobode drugih. Zadatak vladinog sektora je između ostalog da stvori osnovnu zaštitu od uništavanja prirode ili ugrožavanja pojedinca od nekog drugog, kao i da zaštiti prava vlasništva i ugovore od destruktivnih tendencija drugih.

Sveobuhvatna definicija ekonomske slobode treba obuhvatiti slobodu i pravo na proizvodnju, raspodjelu ili potrošnju dobara i usluga. Najviši oblik ekonomske slobode treba osigurati apsolutno pravo vlasništva, u potpunosti ostvariti slobodu protoka rada, kapitala i roba i apsolutnu odsutnost prinude ili prisile ekonomskih sloboda. Drugim riječima, pojedinci u ekonomski slobodnom društvu imaju pravo da rade, proizvode, troše i ulažu na način kako žele, a da istovremeno njihova sloboda bude zaštićena i poštovana od strane države.

Mnogi politički teoretičari, takođe prihvataju da građani određenim dobrima (ekonomisti ih zovu „javna dobra“) mogu efikasnije biti opsluženi od strane vlade nego kroz privatna sredstva. Od posebnog interesa su one aktivnosti koje štite prava svojine, kao što je održavanje policijskih snaga, monetarna nadležnost koja održava čvrstu valutu i nepristrasno sudstvo koje podstiče izvršenje ugovora među strankama.

Kada vladin pritisak naraste iznad optimalnog nivoa, to počinje da nagriza slobode, a prva napadnuta sloboda je ekonomska sloboda. Kroz istoriju, vlade su uzrokovale brojne prepreke ekonomskim aktivnostima. Prisila ekonomskog izbora narušava i umanjuje proizvodnju, raspodjelu i potrošnju dobara i usluga (uključujući naravno i usluge radne snage). Uspostavljanje kontrole cijena je možda najjasniji primjer efekta državne prisile zbog svog dobro poznatog poremećaja ravnoteže ponude i tražnje.

MJERENJE EKONOMSKIH SLOBODA

Indeks ekonomske slobode¹ je mnogo više od skupa podataka dobivenih empirijskim proučavanjem, to je pažljiva teoretska analiza faktora koji najviše utiču na institucionalno okruženje ekonomskog razvoja. Iako postoje mnoge teorije o porijeklu i uzrocima ekonomskog razvoja, nalazi ove studije su jasni: ***zemlje sa najvećom ekonomskom slobodom imaju višu stopu ekonomskog rasta i znatno su prosperitnije od zemalja sa manjom ekonomskom slobodom.***

Na osnovu niza varijabli vrši se procjena 10 ključnih sloboda:

- Sloboda poslovanja;
- Sloboda trgovine;
- Fiskalna sloboda;
- Rashodi vladinog sektora;
- Monetarna sloboda;
- Sloboda investiranja;
- Finansijska sloboda;
- Prava vlasništva;
- Odsustvo korupcije;
- Sloboda rada i radne snage.

Ocjene ekonomskih sloboda svrstane su u pet kategorija:

- represivna 0 – 49,9
- uglavnom neslobodna 50 – 59,9
- umjereno slobodna 60 – 69,9
- uglavnom slobodna 70 – 79,9
- slobodna 80 – 100

Krajnja ocjena ekonomskih sloboda jedne zemlje je jednostavan prosjek ocjena svih 10 pojedinačnih sloboda. Podaci korišteni u posljednjem istraživanju su za period koji obuhvata drugu polovinu 2010 i prvu polovinu 2011. godine. Napominjemo da su komponente za neke ocjene bazirane na informacijama iz ranijeg perioda.

Indeks ekonomskih sloboda je izgrađen na analizi 10 specifičnih komponenti ekonomske slobode. Svaka od 10 ekonomskih sloboda ocjenjuje se pomoću ljestvice od 0 do 100. Ukupan rezultat ekonomske slobode za svaku zemlju predstavlja prosjek 10 promatranih komponenti.

---

¹ THE HERITAGE FOUNDATION AND THE WALL STREET JOURNAL: "2012 INDEX OF ECONOMIC FREEDOM".

Uzimajući zajedno svih 10 ekonomskih sloboda, osigurava se sveobuhvatna iako nesavršena slika ekonomskih sloboda, kako u pojedinim zemljama tako i u globalnoj ekonomiji. Važno je istaći da još uvijek postoji jedan broj zemalja u svijetu za koji podaci o ekonomskim slobodama nisu dostupni. Kako se dostupnost podataka bude povećavala, nastavit će se poboljšavati ocjene kojima bi se osigurala što je moguće potpunija slika ekonomskih sloboda u svijetu. Index ekonomskih sloboda nastoji da održi kvalitet, a ne samo kontinuitet u praćenju i ocjenjivanju. Prate se promjene do kojih se dođe u posmatranom periodu bilo da su to političke promjene, nasilni sukobi ili prirodne katastrofe koje jednu zemlju mogu da zadese, usklađuje se metodologija i takvi podaci ponovo upoređuju unazad do 1995. godine.

Sloboda poslovanja

Sloboda poslovanja predstavlja pravo pojedinca da osniva, posluje i zatvara preduzeće bez smetnji države. Neka neopravdana ograničenja, regulatorna pravila, suvišni zakonski propisi predstavljaju najveće barijere vođenju slobodnih poduzetničkih aktivnosti.

Rigidni propisi u obliku oporezivanja otežavaju poduzetnicima da stvaraju vrijednost. Mada mnogi propisi ometaju poslove, najvažniji su vezani za registraciju i izdavanje dozvola za rad novim kompanijama. U nekim zemljama, kao što su mnoge države SAD-a, procedure za sticanje odobrenja za rad mogu biti pojednostavljene elektronskim registracijskim obrascima uz minimalnu naknadu. U Hong Kongu, na primjer, sticanje dozvole za rad zahtijeva popunjavanje jednostavnih obrazaca, tako da proces može biti kompletiran u nekoliko sati. Sa druge strane, u zemljama kao što su Indija i pojedine zemlje Južne Amerike, proces dobijanja dozvole za rad zahtijeva beskrajne puteve kroz vladine urede i može trajati godinu ili više.

Pa i onda kada se krene sa poslovanjem, državni propisi mogu olakšati ili otežati to poslovanje. Takođe i propisi koji otežavaju i poskupljuju zatvaranje nekog biznisa, sprečavaju poduzetnike da uopšte i počinju sa radom.

Sloboda trgovine

Sloboda trgovine odražava se kroz slobodan uvoz roba i usluga i mogućnost građana da se slobodno povezuju kao kupci i prodavci na međunarodnom tržištu.

Trgovinske restrikcije mogu biti u obliku nameta na uvoz i izvoz (carina, porezi, akcize i slično), propisanih kvota ili otvorenih zabrana trgovine pojedinim robama. Stepem do kojih država ometa slobodan tok međunarodne trgovine direktno utiče na pojedince da provode svoje ekonomske ciljeve.

Carine direktno povećavaju cijene uvezene robe koje u krajnjem plaćaju potrošači, ali one takođe narušavaju podsticanje domaće proizvodnje kroz tržišnu utakmicu, uzrokujući tako da se proizvodi roba sa nedostatkom komparativnih prednosti ili da se proizvodi roba čija je proizvodnja ekonomski neopravdana. Sve ovo ometa ekonomski rast. U mnogim slučajevima,

ograničenja u trgovini, dovode proizvode napredne tehnologije van dometa lokalnih potrošača, ograničavajući njihov vlastiti produktivni razvoj.

Fiskalna sloboda

Fiskalna sloboda je sloboda pojedinaca i preduzeća da zadržava i kontroliše svoj prihod i imovinu u svoju vlastitu korist. Vlada može nametnuti fiskalna opterećenja stvarajući tako prihode za sebe, prvenstveno kroz oporezivanje, ali stope poreza moraju biti utvrđene sa mjerom i stimulativne. Što su veća porezna opterećenja manji su individualni prihodi pa je time i manji poticaj za novu poduzetničku aktivnost. Države nameću mnoge poreze, uključujući i one na plaće, promet, akcize, carine i dodanu vrijednost.

Rashodi vladinog sektora

Prekomjerni troškovi vlade su centralno pitanje u ekonomskim slobodama, kako u uslovima stvaranja prihoda (vidi fiskalna sloboda) tako i u uslovima rashoda. Prekomjerna javna potrošnja često se opravdava potrebom pružanja „javnih usluga“ jer takve usluge efikasnije pruža država nego tržište privatnim sredstvima. Postoji takođe opravdanje za ispravljanje tržišnih grešaka kroz djelovanje vladinog sektora. Nažalost, ukoliko vlada ne obezbjedi tržišnu disciplinu, takva situacija vodi ka neefikasnosti, birokraciji i nižoj produktivnosti rada.

Prekomjerni državni apetiti za privatnim resursima odražavaju se i na ekonomsku slobodu i na ekonomski rast. Čak ako ekonomija kojom upravlja država postiže brzi rast uz neopravdano velike javne rashode, smanjuje ekonomsku slobodu i može stvoriti dugoročnu štetu rastućem potencijalu zemlje.

Monetarna sloboda

Monetarna sloboda odražava se u stabilnoj valuti i tržišno određenim cijenama. Po pravilu su najstabilnije zemlje u monetarnom smislu, zemlje sa slobodom govora i demokratije. Slobodno društvo i slobodni ljudi trebaju stabilnu i pouzdanu valutu kao sredstvo razmjene, kao i primjerenu štednju. Bez monetarne slobode, teško je stvoriti dugoročni rast. Monetarne politike države uveliko kontrolišu vrijednost valute zemlje. Sa monetarnom politikom koja nastoji da održava stabilnost, građani se mogu osloniti na tržišne cijene za daleku budućnost. Lakše se kreiraju investicije, štednja i drugi dugoročni planovi jer pojedinci uživaju veću ekonomsku slobodu. Inflacija ne samo da smanjuje bogatstvo kao nevidljivi porez, već takođe narušava cijene, dislocira resurse, povećava troškove poslovanja i potkopava slobodno društvo.

Ne postoji jedinstvena opšteprihvaćena teorija prave monetarne institucije za slobodno društvo. Jedno vrijeme, zlatni standard, kao pokriće za domaću valutu, je uživao široku podršku, ali to nije dugo trajalo. Ono što karakteriše uglavnom sve monetarne sisteme danas, je podrška politici niske inflacije i nezavisnoj centralnoj banci. Postoji, takođe, rasprostranjeno mišljenje da prevelika kontrola cijena i neefikasnost tržišta vodi deficitu platnog bilansa zemlje.

Sloboda investiranja

Restrikcije u oblasti stranih investicija mogu ograničiti priliv i stimulisati odliv kapitala. Samo na slobodnom tržištu kapital će se ulagati tamo gdje je najpotrebniji i gdje je povrat uloženog novca najbrži. Državne aktivnosti koje usmjeravaju tok kapitala vrše nametanje i uticaj na slobodu investitora i na slobodu pojedinaca kojima je kapital potreban. Što su restrikcije u oblasti investicija u zemlji veće to je niži nivo poduzetničke aktivnosti i niža stopa ekonomskog rasta.

Finansijska sloboda

U savremenoj ekonomiji, sve zemlje obezbjeđuju određene vrste nadzora nad radom banaka i drugih finansijskih institucija. Ovaj nadzor služi za dvije glavne svrhe: obezbjeđenje sigurnosti i stabilnosti finansijskog sistema i osiguranje da institucije koje nude finasijske usluge, poštujući zakonske norme, stiču povjerenje građana.

Prekomjerno uplitanje države u bankarski sektor, ograničava konkurenciju, ometa efikasnost poslovanja i povećava troškove finansiranja poduzetničke aktivnosti. U slobodnom bankarskom okruženju, tržište bi trebalo biti osnovni izvor zaštite građana zajedno sa institucijama kao što su neovisni revizori i mediji.

Razvijajući se, centralna uloga koju igraju banke se upotpunjuje drugim finansijskim uslugama koje nude alternativna sredstva za prikupljenje kapitala ili diverzifikaciju rizika. Kao i u bankarskom sistemu pored osnovnih odredbi koje jačaju ugovorne obaveze i sprečavaju nezakonito poslovanje, povećana vladina intervencija u ovim područjima potkopava ekonomsku slobodu i ograničava sposobnost nebankarskih finansijskih usluga da doprinesu ekonomskom rastu. Ako vlada intervenira na tržištu dionica ona se suočava sa uplitanjem u određivanja cijena kapitala – najkritičnija funkcija tržišne ekonomije. Tržište vrijednosnih papira mjeri na kontinuiranoj osnovi očekivane profite i gubitke javnih kompanija. Ovo mjerenje je ključno u raspoređivanju izvora kapitala tamo gdje je najisplativije, najrentabilnije, a na taj način se zadovoljavaju najbitniji zahtjevi potrošača. Slično tome, državno vlasništvo ili intervencija u sektoru osiguranja, potkopava sposobnost osiguravajućih kuća da učine dostupnim ove usluge po cijenama koje su zasnovane na riziku i tržišnim uslovima.

Prava vlasništva

Sposobnost da se akumulira privatno vlasništvo je glavna motivirajuća snaga u tržišnoj ekonomiji. Sigurna prava vlasništva daju građanima samopouzdanje da poduzimaju aktivnosti, štede svoje prihode i prave dugoročne planove jer znaju da su njihovi prihodi i štednja sigurni od nezakonitih radnji (otuđenja ili krađe). Zaštita privatnog vlasništva zahtijeva efikasan i pošten sudski sistem koji je dostupan svima, ravnopravno i bez diskriminacije.

Odsustvo korupcije

Korupcija predstavlja zloupotrebu položaja od strane državnih službenika ili osoba koje obavljaju javnu funkciju. Može se definisati kao nedostatak poštenja u sistemu, zbog čega pojedinci imaju mogućnost da ostvare ličnu korist na štetu ostalih. Politička korupcija je tužan dio ljudske historije i manifestira se u mnogim oblicima kao što su ucjenjivanje, iznuđivanje, nepotizam, korištenje poznanstava, korištenje zaštite moćnih ljudi, krađe falsificiranjem zvaničnih podataka i (najčešće) sticanjem materijalne dobiti na nepošten način putem kojih javni službenici krađu ili ostvaruju profit na nelegalan način iz javnih fondova.

Korupcija inficira sve dijelove ekonomije, osim u slučaju kada se tržištu dozvoli da razvija transparentne i efikasne politike. Smanjenje ili ograničavanje korupcije u jednom području, može kreirati neformalno tržište u drugom. Na primjer, zemlja sa visokim barijerama u trgovini može imati zakone koji štite njeno domaće tržište i sprječavaju uvoz stranih roba, ali ove barijere stvaraju mogućnosti za krijumčarenje i neformalno tržište za zabranjene proizvode.

Sloboda rada i kretanja radne snage

Mogućnost pojedinaca da rade onoliko koliko oni žele i gdje god žele je ključna komponenta ove ekonomske slobode. Isto tako, mogućnost poslodavca da slobodno ugovara radnu snagu i da otpušta radnike kad oni nisu više potrebni je vitalni mehanizam za povećanje produktivnosti i održivi ekonomski rast. Glavni princip bilo kojeg tržišta je slobodna, dobrovoljna razmjena. Taj princip ima nekoliko komponenti kao što su dobrovoljni izbor i slobodna konkurencija. Tržište rada nije izuzetak.

Slobodno tržište je veoma efikasna institucija za kretanje i zapošljavanje radne snage, daje najbolje rezultate za društvo i radnike. Osim toga, državna intervencija stvara iste probleme na tržištu rada koje proizvodi i na bilo kojim drugim segmentima ekonomskih sloboda. Vladini propisi mogu imati različite oblike, uključujući kontrole plaće, ograničenja zapošljavanja i otpuštanja, i ograničenja zdravstva i osiguranja. U mnogim zemljama, nevladina udruženja igraju važnu ulogu kod regulisanja slobode radne snage i zavisno od njihovog djelovanja može predstavljati snagu za ostvarenje veće slobode ili prepreku za efikasno funkcionisanje tržišta rada. Uglavnom, što je veći stepen slobode radne snage, niža je stopa nezaposlenosti u ekonomiji.

BOSNA I HERCEGOVINA – INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA 2012. GODINA

U ovogodišnjem Indeksu ekonomske slobode rangirane su 184 zemlje. **Bosna i Hercegovina je i dalje na 104. mjestu sa ocjenom 57.3 boda što je za 0.2 boda manje nego prošle godine. BiH je rangirana na 38. mjestu od 43 zemlje u Europskoj regiji i njezina krajnja ocjena je ispod regionalnog prosjeka.**

U prvih pet pozicija, Hong Kong, Singapur i Australija su i dalje zadržale prve tri pozicije, a slijede ih Novi Zeland i Švicarska, dok je posljednje rangirana Sjeverna Koreja. Afganistan, Irak, Lihtenštajn, Somalija i Sudan nisu rangirane.

Makroekonomski indikatori BiH i indeks ekonomskih sloboda 2012.

Stanovništvo:	3,9 miliona
GDP(PPP) ² :	30,3 milijarde \$
Rast:	0,8%
5 – godišnji složeni godišnji rast	3,1 %
GDP po glavi stanovnika:	7.782 \$
Nezaposlenost:	43.1 %
Inflacija:	2.1 %
Direktne strane investicije (priliv):	63,4 miliona \$
Rang:	104
Regionalni rang (Evropa):	38 od 43
Ocjena:	57,3
Kategorija:	Uglavnom neslobodna

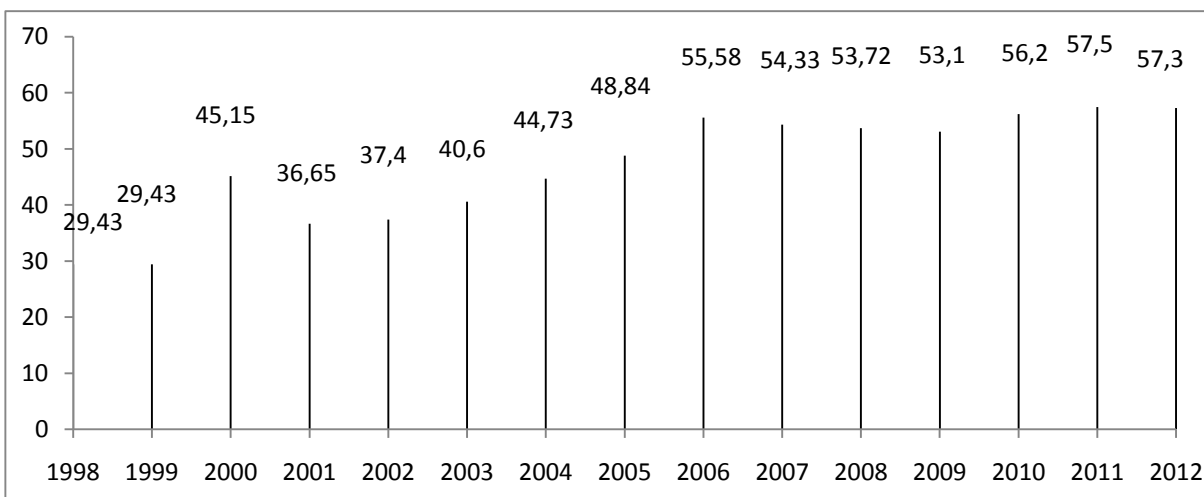
² PPP (purchasing power parity) - paritet kupovne moći

Indeks ekonomskih sloboda po oblastima za Bosnu i Hercegovinu:

Deset ekonomskih sloboda

R.br.	Oblasti	Ocjena	Prosjeak svijet
1.	Sloboda poslovanja	55,2	64,7
2.	Sloboda trgovine	86,0	74,5
3.	Fiskalna sloboda	84,3	76,9
4.	Rashodi vladinog sektora	24,4	59,8
5.	Monetarna sloboda	80,7	74,4
6.	Sloboda investiranja	70,0	50,7
7.	Finansijska sloboda	60,0	48,6
8.	Prava vlasništva	20,0	43,4
9.	Odsustvo korupcije	32,0	40,4
10.	Sloboda rada i radne snage	60,4	61,4

Kretanje indeksa ekonomskih sloboda BiH 1998. - 2012. godine

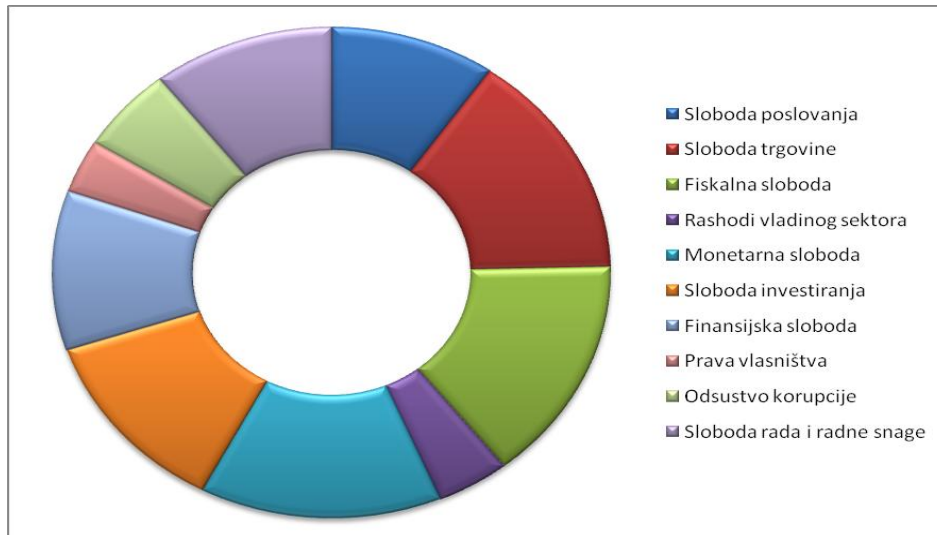

Index ekonomskih sloboda Bosne i Hercegovine za 2012. godinu iznosi je 57,3, što BiH rangira na 104. mjesto u svijetu. Ukupna ocjena je za 0,2 boda niža nego prošle godine, sa izvjesnim poboljšanjima u fiskalnoj slobodi, rashodima vladinog sektora, monetarnoj slobodi, smanjenju korupcije i slobodi rada i radne snage. Što se tiče evropskih zemalja, Bosna i Hercegovina je rangirana na 38. mjesto među 43 rangirane zemlje, a njena ukupna ocjena ostaje daleko ispod regionalnog prosjeka.

Nakon nekoliko godina snažnog rasta, stanje u ekonomiji Bosne i Hercegovine izrazito se pogoršalo djelimično zbog globalne ekonomske krize, a općenito zbog sporog ostvarenja napretka na polju ekonomskih sloboda. Javna potrošnja je neefikasna i visoka, prava vlasništva i dalje nedovoljno zaštićena, a rasprostranjena korupcija obeshrabruje poduzetničku aktivnost. Vladavina prava je slaba, a lokalni sudovi su podložni značajnim političkim uticajima. Nametljiva administracija i skupe procedure registracije odraz su ranijeg centralističkog socijalističkog sistema. Nerigistrirana ekonomija i dalje je prilično visoka. Poduzetnički ambijent se malo poboljšao, ali je to i dalje jedno od najkritičnijih područja.

Dejtonskim sporazumom 1995. godine završen je raspad bivše Jugoslavije, a BiH je nastavila put kao samostalna država. U okviru njene slabe centralne vlade uspostavljena su dva entiteta: Republika Srpska i Federacija BiH. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Europskoj uniji koji je Bosna i Hercegovina potpisala u junu 2008. godine, približava je članstvu u EU. Odlukom EU građani Bosne i Hercegovine od 15. decembra 2010. godine mogu da ulaze bez viza u zemlje članice Šengenskog sporazuma. U maju 2010. godine Bosna i Hercegovina je dobila Akcioni plan za članstvo u NATO savez u kojem se navode koraci potrebni za članstvo koje je neophodno preduzeti u narednom periodu.

DESET EKONOMSKIH SLOBODA BOSNE I HERCEGOVINE

Sloboda poslovanja - 55,2 (-5,2)

Iako je zabilježen napredak u posljednjih nekoliko godina, poslovni ambijent još uvijek ometaju nepotrebna ograničenja u zakonskim propisima koja ne doprinose zaštiti malih i srednjih preduzeća i doprinose neefikasnosti privatnih investicija potrebnih za brži ekonomski rast. Proces pokretanja poslovanja i sticanja odobrenja za rad i dalje je otežan administrativnim zastojsima. Poslije nekoliko godina jakog ekonomskog rasta, stanje privrede BiH se pogoršalo, djelomično zbog globalne ekonomske krize i takođe, zbog spore tranzicije ka regulatornoj efikasnosti i otvorenoj tržišnoj ekonomiji. Prosječno vrijeme za osnivanje kompanija je 15 dana, kraće je nego prethodnih godina.

Sloboda trgovine – 86,0 (bez promjene)

Prosječna carinska stopa Bosne i Hercegovine je 2 posto. Uvozna i izvozna ograničenja, netransparentni propisi, dodatne uvozne carine na poljoprivredne proizvode, te mnoge druge granične nadoknade povećavaju trošak trgovine. Provedba prava intelektualnog vlasništva i dalje ostaje problem. Carine na 11.000 proizvoda iz EU su ukinute, a zemlja nastoji da se pridruži Svjetskoj trgovinskoj organizaciji.

Fiskalna sloboda – 84,3 (+0,4)

Porezna politika u Bosni i Hercegovini se razlikuje zavisno od entiteta. Stopa poreza na dohodak i stopa poreza na dobit su 10 posto u oba entiteta. Ostali porezi uključuju porez na dodanu vrijednost (PDV), porez na promet nekretnina i porez na imovinu. U posljednjoj godini, udio poreznog prihoda kao procenat BDP-a bio je 37 posto.

Rashodi vladinog sektora - 24,4 (+0,3)

U posljednjoj godini, ukupni državni rashodi, uključujući državnu potrošnju i transferna plaćanja, porastao je na 50,3 posto BDP-a.

Fiskalni deficit je 5,3 posto BDP-a. Vlade u BiH su preuzele izvjesne korake na zamrzavanju plaća. Prioritet su penziona reforma, uštede u vanbudžetskoj potrošnji i poboljšanje transparentnosti budžeta.

Monetarna sloboda – 80,7 (+0,1)

Inflacija je bila umjerena. Kontrola cijena primjenjuje se na električnu energiju, plin, i telekomunikacijske usluge.

Sloboda investiranja – 70,0 (bez promjene)

Zakon daje stranim investitorima ista prava kao domaćim investitorima. Ne postoje restrikcije na investicije osim vojske i medija, gdje je strana kontrola ograničena na 49 posto. Pravo na transfer i povrat dobiti i doznaka je zagarantovano. Strani investitori i dalje se suočavaju s ozbiljnim preprekama, uključujući i složen pravni i regulatorni okvir, netransparentne procedure poslovanja, te slabo pravosuđe. Brojna državna i općinska administracija stvara netransparentni birokratski sistem i mogućnosti za korupciju. Privatizacija preduzeća u državnom vlasništvu zaostaje za drugim zemljama u regiji. Postoji nekoliko ograničenja na kapitalne transakcije i devizne račune. Zakon zabranjuje eksproprijaciju i nacionalizaciju imovine, osim pod posebnim okolnostima i uz obaveznu naknadu.

Finansijska sloboda – 60,0 (bez promjene)

U finansijskom sektoru provedeno je mnogo više reformi u odnosu na bilo koje druge sektore privrede Bosne i Hercegovine. U posljednjih nekoliko godina bankarski sistem se brzo proširio, te su uslijedili konsolidacija i privatizacija. Većina banaka je privatizovana, (više od 80 posto bankarskog kapitala). Postoji jednostavan pristup kapitalu i širok spektar usluga. U toku ekonomske krize kreditna aktivnost privatnom sektoru je značajno opala. Prisutnost banaka sa inostranim vlasništvom je velika, i na njih otpada više od 90 posto ukupne aktive banaka. Veliki rizici za izvršenje ugovora i povrat kredita, te siromašno pravno okruženje i dalje su smetnja dugoročnom kreditiranju. Centralna banka je pokušala da ujedini organe za finansijsku kontrolu na nivou države, ali ovaj proces ide veoma sporo. Tržište kapitala i dalje je nerazvijeno. Ne postoje ograničenja plaćanja i transfera povezanih sa međunarodnim tekućim i kapitalnim transakcijama.

Prava vlasništva – 20,0 (bez promjene)

Registar vlasništva je u velikoj mjeri nepouzdan, ostavljajući mogućnost osporavanja prenosa vlasništva. Sudski sistem ne pokriva adekvatno trgovinske aktivnosti. Učinjeni su naponi na ažuriranju zakona o katastru nekretnina, poništenju prethodnih proturječnih zakona i razvoja novih entitetskih registara.

Sudske odluke se teško provode, ugovori su gotovo neprovodivi, a i provedba zakona zaštite intelektualnog vlasništva je neadekvatna.

Odsustvo korupcije – 32,0 (+2,0)

Smatra se da je korupcija široko rasprostranjena u Bosni i Hercegovini. Prema Transparency International's Corruption Perceptions Index za 2009. godinu, Bosna i Hercegovina zauzima 99 mjesto od 180 posmatranih zemalja. Korupcija i dalje prevladava u mnogim političkim i privrednim institucijama, a prisutan je i politički uticaj na sudstvo. Procesi registracije poslovanja, dobijanja dozvola i inspeksijsko – kontrolne radnje

nadležnih organa su djelomično podložni korupciji.

Sloboda rada i radne snage – 60,4 (+0,2)

Tržište radne snage djeluje u okviru relativno nefleksibilne zakonske regulative koja negativno utiče na zapošljavanje. Kruti i zastarjeli sistem utvrđivanja plaće i kolektivnih ugovora sprječava stvaranje novih radnih mjesta i mobilnost radnika. Stopa nezaposlenosti, djelomično među mladim, je jedna od najvećih u regiji.

BOSNA I HERCEGOVINA I ZEMLJE OKRUŽENJA

Svaka svjetska regija je predstavljena u prvih 20 najslobodnijih ekonomija sa najmanje jednom zemljom. Devet zemalja u prvih "top 20" najslobodnijih ekonomija su iz evropske regije (vodeće su Švajcarska, Irska i Danska). Šest zemalja u prvih "top 20" najslobodnijih ekonomija su iz Azijsko – pacifičke regije. Umjesto Japana, Tajvan je sada među "top 20" na osamnaestom mjestu. Kanada (6. mjesto) i U.S. (10. mjesto) su zemlje iz Sjeverne Amerike. Druge regije svijeta su predstavljene sa po jednom zemljom: Čile na sedmom mjestu iz Karipske regije, Mauritius na osmom mjestu iz Sub – saharske Afrike i Bahrain na dvanaestom mjestu predstavlja Bliski Istok i Sjevernoafričku regiju.

Globalno gledano, stanovnici Evrope uživaju više nivoe ekonomske slobode nego stanovnici u drugim regijama svijeta. Prema Index – u 2012. Evropa, Bliski Istok i Sjeverna Afrika imaju pad u ekonomskim slobodama u prosjeku za 0,7 bodova. Evropska regija je ocjenjena četiri boda manje od svjetskog prosjeka u oblasti fiskalne slobode i više od 20 bodova manje u oblasti rashoda vladinog sektora. Rigidnost regulative o radnoj snazi je takođe problem što povećava stopu nezaposlenosti i negativno utiče na rast privrednih aktivnosti.

U 2011. godini, nastala dužnička kriza u Evropi je negativno uticala i na svjetski finansijski sistem, na sve zemlje integrisane u globalni sistem trgovine i privredne razmjene. U 2009. godini, prosječan dug evropskih zemalja iznosio je 80% GDP-a, a u Grčkoj i Italiji i preko 100 % GDP-a. U današnjem povezanom finansijskom svijetu, nastali problemi u jednoj zemlji se brzo šire.

Ukupna ocjena ekonomskih sloboda evropske regije ozbiljno je narušena zbog slabijih rezultata u državnoj potrošnji, fiskalnoj slobodi i slobodi rada, koji su rezultat troškova socijalne zaštite kao velikog postotka BDP-a. Komplikovani propisi rada jasno koče i rast produktivnosti i stvaranje novih radnih mjesta, što dovodi do nezaposlenosti i usporava privredni rast. Usporen rast doveo je mnoge evropske zemlje u situaciju da otežano vraćaju obaveze pri čemu su prisiljeni da smanjenjem potrošnje reduciraju fiskalni deficit. Devet od 20. ekonomski najslobodnijih zemalja su u evropskoj regiji. Irska, čiji je ukupni rang pao na 9 mjesto, sada je iza Mauritiusa. Danska je ove godine iza Sjedinjenih američkih država, na 11. mjestu. Velika Britanija se sa 16. pozicije popela na 14. Luksemburg, Holandija, Estonija, Finska, i Kipar, takođe su u prvih 20. Ukupan rezultat Danske je 2,4 boda slabiji nego prošle godine. Osim niske korupcije, Danska ima efikasan zakonodavni sistem i nezavisno sudstvo. Bugarska je slabije ocjenjena za 0.2 boda, a Kipar za 1,5 bodova. I ove godine Ukrajina i Bjelorusija su zadržale status "represivna" s ocjenama ispod 50 zajedno sa ostalih 28 zemalja.

Najslobodnija zemlja svijeta je Hong Kong s ukupnom ocjenom 89,9, a slijede Singapur, Australija, Novi Zeland. Najslobodnija evropska zemlja je Švicarska, koja se nalazi na ukupno petom mjestu s ocjenom od 81,1. Među najboljih deset još su: Kanada, Irska, Danska, SAD i Bahrain. Najbolje plasirana zemlja Južne Amerike je Čile na 7. mjestu. Na posljednjem, 179. mjestu je Sjeverna Koreja s tek 1 bodom, dok je ispred nje sa ukupno 26,3 boda (4,2 boda više nego prošle godine) Zimbabve na 178. mjestu.

Bosna i Hercegovina i dalje zauzima 104. mjesto. Što se tiče regionalnog ranga, Bosna i Hercegovina je zadržala 38. mjesto od 43 rangirane zemlje u evropskom regionu.

Kao i predhodne godine, Makedonija je postigla najbolje rezultate od zemalja bivše Jugoslavije koje se rangiraju u Index-u 2012. Ocjena 68,5 rangira Makedoniju na 43. mjesto najslobodnijih ekonomija. Ova ocjena je za 2,5 boda viša u odnosu na prošlu godinu, što je rezultat velikog poboljšanja u oblasti korupcije i monetarnoj slobodi. Od 43 zemlje evropske regije, Makedonija je rangirana na 21. mjesto, a ukupan rezultat je iznad svjetskog i regionalnog prosjeka. Značajne reforme koje je Makedonija poduzela zadnjih godina u mnogim aspektima svoje ekonomije pospješili su ekonomski rast i razvoj poduzetničkog sektora. Privreda Makedonije je zabilježila jedan od pet najvećih uspjeha u ekonomskim slobodama u 2012. Indexu, i krajnja ocjena se značajano povećala za 10.5 bodova otkad se zemlja prvi put pojavila u rangiranju 2002. godine. Konkurentne porezne stope i rastući finansijski sektor koji alocira kredite prema tržišnim uslovima doprinosi dinamizmu privatnog sektora zbog politike zemlje otvorenog trzista.

Slovenija je prema zadnjem Index-u slabije rangirana. Njen rezultat je smanjen za 1,7 boda u odnosu na prošlu godinu tako da je sada sa ukupnom ocjenom 62,9 rangirana na 69. mjesto. Njena ocjena je smanjena u slobodi poslovanja, državnoj potrošnji, slobodi trgovine i odsustvu korupcije. U Evropi, Slovenija je rangirana na 32. mjestu od 43 zemlje, i ukupni rezultat je iznad svjetskog prosjeka. Slabije je ocjenjena u oblasti državne potrošnje i slobode rada. Strukturalna reforma Slovenije nije do kraja provedena što utiče na slabost institucija a time i na dugoročni ekonomski razvoj. Sudski sistem je još ostao nedovoljno razvijen i podložan političkim uticajima. Raširena korupcija nastavlja biti problem. Krajnji regulatorni okvir se postepeno nadograđivao kako bi unaprijedio potrebu za razvojem privatnog sektora i podsticao veci rast zaposlenosti. Slovenija uživa komparativno veći stepen slobode trgovine, zbog toga što su carinske stope prilično niske, ali dinamičke ekonomske dobiti od trgovine su nedovoljne zbog nedostatka reformi i progressa u oblastima koje su primjerene održivim otvorenim tržištima u finansijskim i investicijskim zonama.

Hrvatska sa rezultatom 60,9 rangirana je na 83. mjesto po ekonomskim slobodama prema Index-u 2012. Njena ukupna ocjena je za 0,2 boda niža od prošlogodišnje, sa značajnim pogoršanjima u oblasti rashoda vladinog sektora. Hrvatska nastavlja da pada i njena krajnja ocjena je još ispod evropskog prosjeka. Sticanje većih ekonomskih sloboda posljednjih godina olakšalo je strukturne reforme i doprinjelo sve vitalnijem privatnom sektoru. Otvorenost za globalnu trgovinu i konkurentne porezne reforme doprinijele su modernizaciji privrede i snažnoj ekonomskoj ekspanziji prije globalne ekonomske krize. Dobar zakonodavni okvir pomogao je sektorima u vrijeme finansijske krize. Znatna državna intervencija u ključnim područjima ekonomije je glavna kočnica ukupne ekonomske slobode. Kruti propisi o radu i dalje koče produktivnost i rast zaposlenosti. Korupcija i političko uplitanje, naročito u pravosuđu i dalje su prisutni. Zabilježen je pad GDP-a u 2010. godini, i petogodišnja prosječna stopa rasta je samo jedan posto.

Prema Index-u 2012., Srbija je sa ocjenom 58 rangirana na 98. mjesto. Njena ocjena je ostala nepromjenjena od prošle godine. Srbija je rangirana na 37. mjesto od 43 zemlje u evropskoj regiji, a njena ukupna ocjena je ispod svjetskog i regionalnog prosjeka. U posljednjem desetljeću Srbija provodi značajne strukturne reforme u mnogim dijelovima privrede. Tako je uz pomoć procesa reformi koje uključuju privatizaciju i konsolidaciju oživjela i nastavila razvijati bankarski sektor. Konkurentnost i poduzetničku djelatnost, Srbija podržava niskim, fiksnim poreznim stopama i relativno fleksibilnim propisima zapošljavanja. Potrebne su dublje reforme kako bi se smanjila korupcija i reforme pravosudnog sistema. Ukupne ekonomske slobode Srbije trpe zbog nedovoljne institucionalne potpore ili političke volje za neophodnim reformama.

Crna Gora je u Index-u 2012. rangirana je na 72. mjesto sa ocjenom 62,5. Rezultat je isti odnosu na prošlu godinu. Crna Gora je na 33. mjestu od 43 zemlje evropske regije i njena krajnja ocjena je iznad svjetskog prosjeka. Crna Gora je postigla veliki napredak na putu ka modernoj i vitalnoj ekonomiji. Trgovinski režim je sve otvoreniji, a zakonodavni i pravni okviri koji regulišu ulaganja i proizvodnju postali su efikasniji i daju podršku razvoju rastućeg privatnog sektora. Ostale pojačane reforme, koje uključuju daljnje smanjenje već konkurentne jedinstvene porezne stope i provedbu reforme tržišta rada, također su doprinijeli pojavi poduzetničke dinamike. Uprkos velikim koracima koje je napravila, ekonomska sloboda Crne Gore još uvijek pati od nedovoljne institucionalne potpore prava vlasništva i borbe protiv korupcije. Sudski sistem i dalje je neefikasan i osjetljiv na političke uticaje. Vanjski dug je u porastu, a državna potrošnja treba biti efikasnija.

Od ostalih zemalja iz okruženja Austrija je na 28. mjestu sa ukupnom ocjenom 70,3, Mađarska na 49. mjestu sa ukupnom ocjenom 67,1, Rumunija je na 62. mjestu (ocjena 64,4), Albanija je na 57. mjestu sa ukupnom ocjenom 65,1, što je dosta bolji rang u odnosu na prošlu godinu, Bugarska sa rangom 61. i sa ukupnom ocjenom 64,7 ocjenjena je mnogo bolje u odnosu na prošlu godinu kada je bila na 75. mjestu. Italija je na 92., a Grčka na 119. mjestu.

Tabela 1.

Ocjene ekonomskih sloboda po godinama

- ZEMLJE U OKRUŽENJU-

Zemlja	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Albanija	49,7	53,8	54,8	53,9	53,4	53,6	56,6	56,8	56,8	58,5	57,8	60,3	61,4	62,4	63,7	66,0	64,0	65,1
Austrija	70,0	68,9	65,2	65,4	64,0	68,4	68,1	67,4	67,6	67,6	68,8	71,1	71,6	71,4	71,2	71,6	71,9	70,3
Bosna i Hercegovina	-	-	-	29,4	29,4	45,1	36,6	37,4	40,6	44,7	48,8	55,6	54,4	53,9	53,1	56,2	57,5	57,3
Bugarska	50,0	48,6	47,6	45,7	46,2	47,3	51,9	57,1	57,0	59,2	62,3	64,1	62,7	63,7	64,6	62,3	64,9	64,7
Crna Gora	-	-	-	-	-	-	-	46,6	43,5	-	-	-	-	-	58,2	63,6	62,5	62,5
Grčka	61,2	60,5	59,6	60,6	61,0	61,0	63,4	59,1	58,8	59,1	59,0	60,1	58,7	60,6	60,8	62,7	60,3	55,4
Hrvatska	-	48,0	46,7	51,7	53,1	53,6	50,7	51,1	53,3	53,1	51,9	53,6	53,4	54,1	55,1	59,2	61,1	60,9
Italija	61,2	60,8	58,1	59,1	61,6	61,9	63,0	63,6	64,3	64,2	64,9	62,0	63,8	62,6	61,4	62,7	60,3	58,8
Mađarska	55,2	56,8	55,3	56,9	59,6	64,4	65,6	64,5	63,0	62,7	63,5	65,0	64,8	67,6	66,8	66,1	66,6	67,1
Makedonija	-	-	-	-	-	-	-	58,0	60,1	56,8	56,1	59,2	60,6	61,1	61,2	65,7	66,0	68,5
Rumunija	42,9	46,2	50,8	54,4	50,1	52,1	50,0	48,7	50,6	50,0	52,1	58,2	61,2	61,7	63,2	64,2	64,7	64,4
Slovenija	-	50,4	55,6	60,7	61,3	58,3	61,8	57,8	57,7	59,2	59,6	61,9	59,6	60,2	62,9	64,7	64,6	62,9
Srbija	-	-	-	-	-	-	-	46,6	43,5	-	-	-	-	-	56,6	56,9	58,0	58,0

Tabela 2.

OCJENE EKONOMSKIH SLOBODA PO OBLASTIMA ZA 2012. GODINU

- ZEMLJE U OKRUŽENJU-

Zemlja	Sloboda poslovanja	Sloboda trgovine	Fiskalna sloboda	Rashodi vladinog sektora	Monetarna sloboda	Sloboda investiranja	Finansijska sloboda	Prava vlasništva	Odsustvo korupcije	Sloboda rada i rad. snage	Ukupno
Albanija	78,2	79,8	91,4	69,5	78,6	65,0	70,0	35,0	33,0	51,0	65,1
Austrija	70,3	87,2	50,5	15,4	82,2	80,0	70,0	90,0	79,0	78,1	70,3
Bosna i Hercegovina	55,2	86,0	84,3	24,4	80,7	70,0	60,0	20,0	32,0	60,4	57,3
Bugarska	72,7	87,1	93,6	50,3	77,8	55,0	60,0	30,0	36,0	84,2	64,7
Crna Gora	69,2	83,6	91,3	31,7	81,2	55,0	50,0	40,0	37,0	86,1	62,5
Grčka	86,3	82,1	65,3	16,2	72,6	60,0	60,0	50,0	35,0	36,6	55,4
Hrvatska	63,4	87,5	76,4	45,0	81,4	70,0	60,0	40,0	41,0	44,4	60,9
Italija	77,4	87,1	55,0	19,4	82,0	75,0	60,0	50,0	39,0	43,0	58,8
Mađarska	79,8	87,1	78,6	24,4	76,1	70,0	70,0	70,0	47,0	67,6	67,1
Makedonija	80,9	83,6	91,2	66,7	86,1	60,0	60,0	35,0	41,2	80,3	68,5
Rumunija	70,5	87,1	87,4	55,1	74,3	80,0	50,0	40,0	37,0	62,6	64,4
Slovenija	81,4	87,1	64,8	27,9	81,2	70,0	50,0	60,0	64,0	42,2	62,9
Srbija	56,5	77,9	84,1	39,3	68,0	60,0	50,0	40,0	35,0	68,7	58,0

Tabela 3.

STATISTIČKI PODACI O ZEMLJAMA IZ OKRUŽENJA BOSNE I HERCEGOVINE ZA 2012. GODINU³

	Stanovništvo (u mil.) (procjena 2012.)	Površina u km ²	GDP u mlrd USD (PPP) (procjena 2011.)	Rast GDP u % (procjena 2011.)	GDP per capita u USD (procjena 2011.)	Izvoz u mlrd USD (procjena 2011.)	Uvoz u mlrd USD (procjena 2011.)
Albanija	3,0	28.748	25,2	2,0	7.800	1,954	5,076
Austrija	8,2	83.871	356,5	3,1	42.400	173,6	183,3
BiH	3,9	51.197	32,0	1,7	8.200	6,03	11,06
Crna Gora	0,6	13.812	7,2	2,5	11.700	0,640	2,5
Bugarska	7,0	110.879	102,3	1,7	13.800	28,12	30,86
Hrvatska	4,4	56.594	81,3	0	18.400	12,28	20,4
Grčka	11,2	131.957	298,1	-6,9	26.600	28,16	66,04
Italija	61,2	301.340	1.871,0	0,4	30.900	523,9	556,4
Mađarska	9,9	93.028	198,1	1,7	19.800	103,1	93,9
Makedonija	2,0	25.713	21,6	3	10.500	4.348	7.007
Rumunija	21,8	238.391	270,6	2,5	12.600	62,68	73,12
Slovenija	1,9	20.273	58,6	-0,2	29.000	28,77	30,58
Srbija	7,2	77.474	79,8	1,8	10.800	11,78	19,45

³ Izvor: Central Intelligence Agency „The World Fact Book“.

Tabela 4.

GLAVNE GRANE I ZEMLJE PARTNERI IZVOZA I UVOZA⁴

ZEMLJA	GLAVNE GRANE		ZEMLJE PARTNERI	
	IZVOZ	UVOZ	IZVOZ	UVOZ
Albanija	Tekstil i obuća; asfalt, metali i metalne rude, sirova nafta; povrće, voće, duhan	Mašine i oprema, namirnice, tekstil, kemikalije	Italija 48,8%, Turska 6,7%, Grčka 5,6%, Kina 8,4%, Španija 5,4 %, India 4,9 % (2010)	Italija 34,8%, Grčka 12,9%, Kina 6,2% Turska 6%, Njemačka 4,6%, (2010)
Austrija	Mašine i oprema, motorna vozila i dijelovi, papir i karton; metalni proizvodi, kemikalije, željezo i čelik, tekstil, namirnice	Mašine i oprema, motorna vozila, kemikalije, proizvodi od metala, nafta i naftni proizvodi; namirnice	Njemačka 32,2%, Italija 7,8%, Švajcarska 4,4% Francuska 4,2% (2011)	Njemačka 42,8%, Švajcarska 5,6%, Italija 6,8%, Holandija 4,1% (2011)
Bosna i Hercegovina	Metali, odjeća, proizvodi od drveta	Mašine i oprema, hemikalije, goriva, namirnice	Hrvatska 15,1%, Slovenija 18,3%, Italija 14,8%, Njemačka 13,9%, Austrija 12,4% (2011)	Hrvatska 20%, Njemačka 13,03%, Slovenija 13,1%, Italija 9,7%, Rusija 7,7%, Austrija 6,2%, Mađarska 4,8% (2011)
Bugarska	Odjeća, obuća, željezo i čelik, mašine i oprema, goriva	Mašine i oprema; metali i rude; kemikalije i plastika; goriva, minerali i sirovine	Njemačka 12,2%, Grčka 7%, Italija 8,5%, Rumunija 9,8%, Turska 8,2%, Belgija 5,1%, Francuska 4,3% (2011)	Rusija 18%, Njemačka 11%, Italija 7,3%, Grčka 5,7%, Rumunija 7%, Turska 4,6%, Ukrajina 4%, Spanija 4,3% (2011)
Hrvatska	Oprema za transport, mašine, tekstil, kemikalije, namirnice, goriva	Mašine, električna oprema i oprema za transport; kemikalije, goriva i maziva; namirnice	Italija 16,6%, Bosna i Hercegovina 12,7, Njemačka 10,04%, Slovenija 8,2%, Austrija 5,8% , Luksemburg 4,5 % (2011)	Italija 16,2%, Njemačka 12,8%, Rusija 7,2%, Kina 7,2%, Slovenija 6,4, Austrija 4,4% (2011)
Grčka	Hrana i napitci, industrijski proizvodi, proizvodi od nafte, kemikalije, tekstil	Mašine, transportna oprema, goriva, kemikalije	Italija 9.6%, Njemačka 8%, UK 6.5%, Italija 6.2%, Bugarska 5.6%, US 5.1%, Kina 5.1%, Švajcarska 4.7%, Belgija 4.7%, Poljska 4.4% (2011)	Njemačka 10.7%, Italija 9.3%, Kina 7.1%, Kina 5.7%, Holandija 5.5%, Francuska 5.1%, Austrija 4.5%, Rusija 4.2%, Češka Republika 4.1% (2011)

⁴ Izvor: Central Intelligence Agency „The World Fact Book“

ZEMLJA	GLAVNE GRANE		ZEMLJE PARTNERI	
	IZVOZ	UVOZ	IZVOZ	UVOZ
Italija	Inženjerski proizvodi, tekstil i odjeća, mašine za proizvodnju, motorna vozila, transportna oprema, kemikalije; hrana, napitci i duhan; minerali i metali bez željeza	Inženjerski proizvodi, kemikalije, oprema za transport, energetski proizvodi, minerali i metali bez željeza, tekstil i odjeća; hrana, napitci, duhan	Njemačka 13.3%, Francuska 11.8%, US 5.9%, Španija 5.4%, Švajcarska 5.4%, UK 4.7% (2011)	Njemačka 6.5%, Francuska 8.9%, Kina 7.7%, Holandija 5.5%, Španija 4.7% (2011)
Mađarska	Mašine i oprema 61,1%, ostala proizvodnja 28,7%, prehrambeni proizvodi 6,5%, sirovine 2%, goriva i struja 1,6% (2009)	Mašine i oprema 50%, goriva i struja 11%, prehrambeni proizvodi, sirovine	Njemačka 25,5%, Italija 5,5%, UK 5,4%, Rumunija 5,3%, Francuska 4,9%, Austrija 4,7% (2010)	Njemačka 26,1%, Rusija 7,7%, Kina 6,8%, Austrija 5,9%, Holandija 4,4%, Poljska 4,3% Italija 4,2%, (2010)
Makedonija	Hrana, napitci, duhan, tekstil, miješana proizvodnja, čelik i željezo	Mašine i oprema, automobili, kemikalije, goriva, prehrambeni proizvodi	Njemačka 28.5%, Italija 7.3%, Bugarska 5.4%, Grčka 5% (2011)	Njemačka 3.1%, Grčka 13.1%, Bugarska 11.1%, UK 7.9%, Turska 5.4%, Italija 5.4% (2011)
Rumunija	Mašine i oprema, tekstil i obuća, metali i metalni proizvodi, minerali i goriva, kemikalije, poljoprivredni proizvodi	Mašine i oprema, goriva i minerali, kemikalije, tekstil i tekstilni proizvodi, metali, poljoprivredni proizvodi	Njemačka 18.9%, Italija 13.1%, Francuska 7.6%, Tursk 6.2%, Mađarska 5.7% (2011)	Njemačka 17.2%, Italija 11.4%, Mađarska 8.8%, Francuska 5.8%, Kina 4.6%, Kazakstan 4.2%, Austrija 4% (2011)
Slovenija	mašine i transportna oprema, kemikalije, hrana	Mašine i transportna oprema, industrijski proizvodi, kemikalije, goriva i maziva, hrana	Njemačka 18.9%, Italija 13.1%, Francuska 7.6%, Turska 6.2%, Mađarska 5.7% (2011)	Njemačka 16.4%, Italija 15.9%, Austrija 10.2%, Hrvatska 4.5%, Francuska 4.1%, Kina 4.1% (2011)